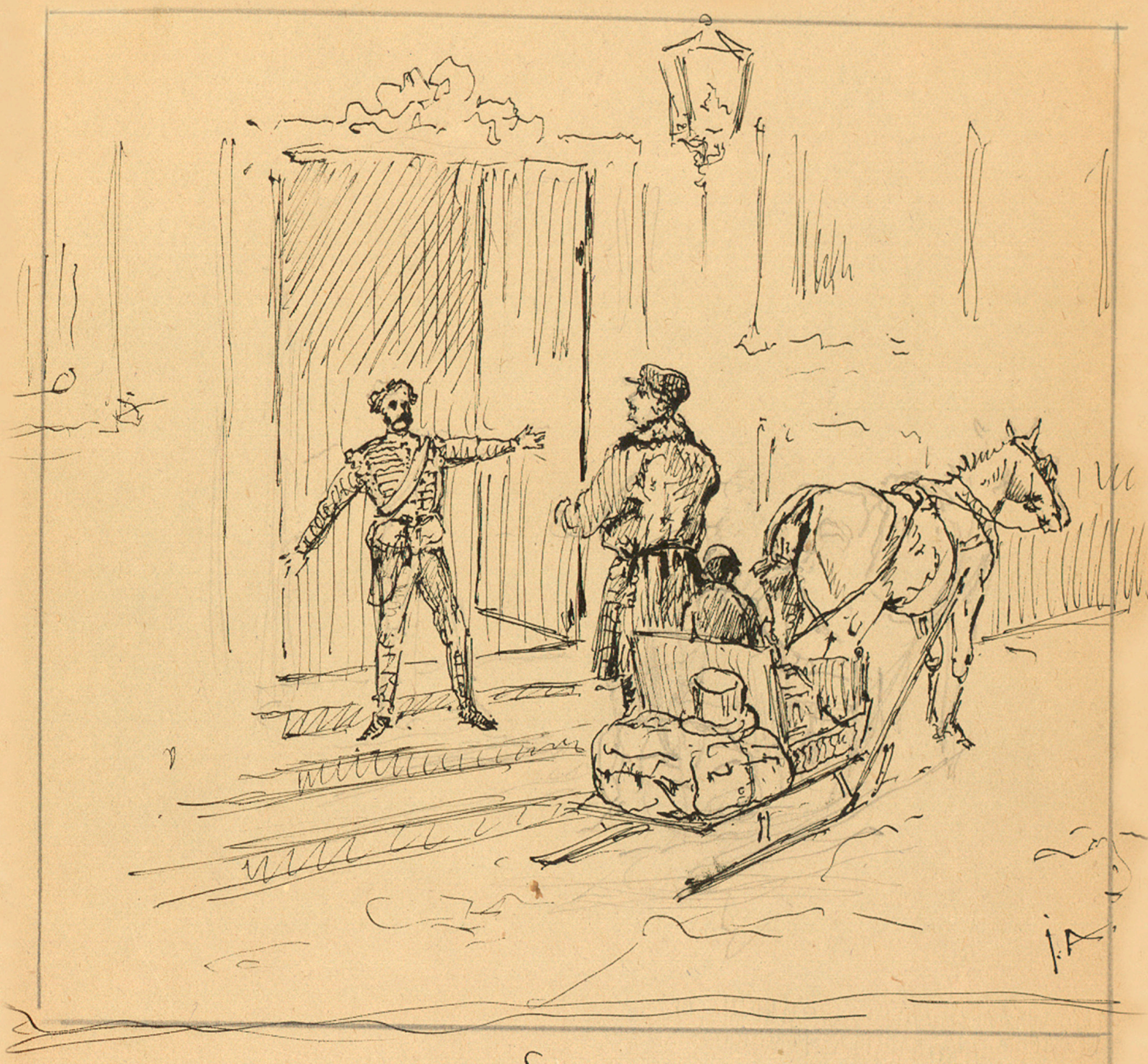

December 2024

Aktstycket

Medlemsblad från ArkivCentrum Örebro län

Arriverade till Örebro 26 jan 1850.

När Örebro stod i centrum

I Örebro brukar man ofta framhäva stadens goda och centrala placering mitt i landet, ypperligt lämpat för konferenser och sammankomster. Stadens geografiska läge där många vägar, både lands-, vatten- och järnvägar, korsas har också lett till att många möten har hållits i Örebro.

Men det var nog kanske inte endast tack vare läget som Örebro vid 1800-talets mitt stod som värd för ett antal möten som redan i sin samtid benämndes Örebro-mötena. Det var de tre reformmötena 1849, 1850 och 1853 som alla kom att hållas i Örebro. Flera av reformrörelsens förgrundsge-stalter hade en stark koppling till

Örebro och länet, däribland greve Carl Henric Anckarsvärd som tidigare hade ägt Karlslunds herrgård.

Tack vare det första reformmötet i juni 1849 kom den unge publicisten Sven Adolf Hedlund (1821–1900) att hamna i Örebro, där han sedan blev kvar i nästan exakt två år. Drygt 40 år senare skrev han på sin ålders höst ner sina minnen från sin långa karriär – delvis med hjälp av dagboksanteckningar – och som han publicerade i ett stort antal artiklar under rubriken »Ur minnet« i den egna tidningen *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* 1893–1900. Fem av dessa artiklar handlar uteslutande om tiden i Örebro. De ger en spännande inblick i vad som hände i staden Örebro under de omvälvande åren kring 1800-talets mitt. Sannolikt är dessa artiklar okända för de flesta örebroare varför vi nu har fört samman Hedlunds fem artiklar till en helhet i detta nummer av Aktstycket.

S. A. Hedlunds personarkiv – där samtliga artiklar i serien »Ur minnet« finns samlande i ett band – förvaras på Göteborgs universitetsbibliotek.

Omslaget

En av Hedlunds nya vänner i Örebro var löjtnanten Johan Georg »John« Arsenius (1818–1903) vid Livregementets husarkår i Närke och Västergötland. Han var en kapabel tecknare och efter studier vid Kungliga Konstakademien i Stockholm blev han en framgångsrik målare av speciellt hästar. Under Hedlunds tid i Örebro var han inte fast bosatt i Örebro men tjänsten gjorde givetvis att han ofta vistades i staden.

Arsenius teckningar från Örebro-tiden finns främst bevarade på Uppsala universitetsbibliotek, Krigsarkivet och Kungliga Biblioteket.

Flera ser ut att vara högst tillfälliga teckningar och andra mer genomtänkta – ofta med en humoristisk ton. En del av teckningarna finns publicerade i den postumt utgivna boken »Minnesanteckningar« (1924).

Omslagsbilden – som i original återfinns på Uppsala universitetsbibliotek – är ett exempel på en av de enklare teckningarna men den passar utmärkt som en illustration till Hedlunds minnen från Örebro. På bilden ser man nämligen Arsenius i husaruniform – ståendes utanför Societetshusets port – välkommandes den gamle vännen Gunnar Wennerberg – som då precis hade författat *Gluntarne*.

Lördagsaftonen den 26 januari 1850 hölls som vanligt bal för att fira den förre kungen Karl Johans födelsdag och det var givetvis inget som Wennerberg och Arsenius ville missa. Inne på Societetshuset anslöt de strax till redaktör Hedlunds sällskap, varom mer i hans egen berättelse.

Wennerberg stannade kvar även till den vid denna tid så populära »Carlsbalen« på måndagsaftonen den 28 januari. Han blev efter »en allmän petition från hela damsocieteten« anmodad att sjunga och framförde sedan bland annat »Jätten och »Per Svinaherde«. Aftonen blev sen, för efter sång och dans kom enligt Arsenius ett »nachspiel med supé och bålar, som under glädje och gamman tömdes.«

Wennerberg och Arsenius skulle därefter bege sig till Stockholm men på grund av ett snööväder kom de inte iväg förrän den 2 februari, då färden kunde anträdas – »inpackade i en chibitka« – en rysk halvtäckt släde – som de hade fått låna av godsägare Hedengren på Riseberga.

Håkan Henriksson

Öppettider på ArkivCentrum

tisdagar 9.00–12.00
onsdagar 13.00–16.00
torsdagar 13.00–16.00
(förbokning av besök under andra tider är också möjlig)

För snabbare framtagning är det bra att kontakta ArkivCentrum inför besöket

ArkivCentrum
Örebro län

Nastagatan 11 F
702 27 ÖREBRO
019-611 29 00
info@arkivcentrum.se
www.arkivcentrum.se

Aktstycket

Redaktör: Håkan Henriksson

ISSN 2001-2551

Tryckeri:
Lenanders Grafiska, Kalmar

MILJÖMÄRKT Trycksak 3041 0065

»Hvart gäller resan Herre? Till Örebro-mötet min vän, jag vill skaffa dig och de dina en bättre plats i samhället. Ja så! Herrn tänker köpa sig en ny vagn kan jag förstå!» Fritz von Dardels kommentar till det första reformmötet i Örebro 1849 publicerades i »Teckningar ur dagens händelser» (1849).

Sven Adolf Hedlund och reformmötena i Örebro

Vid 1800-talets mitt hade Örebro stad bara omkring 5200 invånare och var med det endast Sveriges trettionde största stad. Det var en utpräglad handels- och hantverksstad där den största fabriken fortfarande var Magnus Larssons garveri på Ågatan med drygt 20 anställda. Segelbergs tändsticksfabrik hade visserligen några fler anställda men eftersom den då ännu låg i Rynningelåg den utanför staden. Den Lindhska affärsrörelsen med boktryckeri, stilgjuteri och pappersbruk sysselsatte sannolikt än fler arbetare, men då var de flesta verksamma vid pappersbruket i Lindbacka och inte vid Kyrkogatan i Örebro.

Stadens läge, beläget mitt i landet och med sina goda kommunikationer hade gjort att den vid flera

tillfällen hade fått stå i centrum. Så var det till exempel vid de urtima riksdagarna i Örebro 1810 och 1812 då en ny tronföljare valdes och freder slöts. Knappt fyrtio år senare, i svallvågorna efter *Nationernas* eller *Folkens vår* 1848, kom Örebro att åter hamna i fokus, och mitt i allt detta kom också den unge liberale publicisten Sven Adolf Hedlund att hamna i staden.

Revolutionsåret 1848

Februarirevolutionen i Frankrike 1848 hade lett till att den andra franska republiken hade utropats och detta inspirerade liberaler och socialister även i andra länder. I Stockholm utbröt flera upplopp under mars 1848 där till och med krav på republik framfördes. Det blev

våldsamma sammandrabbningar med militär med några tiotal döda och än fler sårade som resultat. Men även inom den redan existerande politiska klassen fanns det liberala politiker, och det i samtliga fyra stånd. Under många år hade man väntat på representationsfrågans lösning och inför 1847–1848 års riksdag hade man förväntat sig ett förslag från regeringen, men när inget sådant förslag lades fram ledde det till att ett hundratal frisinnade riksdagsmän bildade *Reformvännernas sällskap* den 20 februari 1848. En av de drivande krafterna var greve Carl Henric Anckarsvärd, tidigare ägare till Karlslunds herrgård vid Örebro. Den 19 april kunde man lägga fram ett förslag – huvudsakligen författat av Anckarsvärd men

Redaktör Sven Adolf Hedlund (1821–1900) ett drygt decennium efter hans korta tid i Örebro. Foto: Örebro läns museum.

med 1900 namnunderskrifter – till en representationsreform.

Det är nu som den då 27-årige Sven Adolf Hedlund börjar göra sig ett namn. Han kom från en relativt välbeställd familj – fadern var kronoarrendator på godset Eldgarn – en ö vid Brofjärden i Mälaren. Morbrodern, kamreraren Anders Björner ägde det närbelägna Menhamra på Ekerön. Efter studier först vid gymnasiet i Stockholm och sedan vid universitetet i Uppsala erhöll han en kandidatexamen i mars 1845. Efter uppsalatiden blev han 1846 anställd som informator hos den blott 31-åriga änkan, friherrinnan Hedvig Fredrika Sparre – dotter till brukspatron Erik Reinhold Cederborgh på Vedevågs bruk. Hon bodde med sina tre barn dels på Røfors bruk i Medåkers socken utanför Arboga, och dels i Stockholm. Hedlund blev kvar hos änkefrun till 1847 men han hade då även tagit tjänst som sekreterare vid ecklesiastikdepartementet och som extraordinarie amanuens i Kungliga biblioteket samt blivit medarbetare vid den liberala tidningen *Dagligt Allehanda*. På uppdrag av sagda tidning blev han i april 1848 sänd

till Paris för att rapportera från händelsernas centrum. Hedlund visade sympati för arbetarna i sina artiklar men han fick nu på nära håll erfara de negativa effekterna av de nationalverkstäder som startats varvid han fann att statsocialismen var orealiserbar. Han skriver i slutet av maj att »arbetaren måste sjelf taga initiativet, att göra sig allt mera oberoende af kapitalet. Detta kan icke försiggå annat än genom association, numera, då den enskilda arbetskraften alltid måste ligga under för den förenade, för fabriken. Men dessa associationer måste vara fria«. Efter Paris besökte Hedlund även Berlin innan han återvände till Stockholm.

Redan den 16 mars hade Hedlund gjort sin debut som offentlig talare – vid ett reformmöte i Stockholm. Här förde han fram tanken att en »fjerde association« hade uppstått, nämligen »kroppsarbetets association, hvilken derföre nu söker utkräfva sin politiska rätt«. Han blev nu snabbt en av den radikalliberala idéinriktningens mest aktiva representanter i Sverige och i november 1848 valdes han till sekreterare i *Stockholms reformsällskap*.

Reformsällskap bildas

Reformsällskap hade bildats i rask takt runtom i landet under året, så även i Örebro. Efter ett förberedande möte den 12 april samman kallades till ett större möte i Societetshusets stora salong lördagen den 22 april där alla som »vilja en representations-förändring grundad på samfalta wal« var välkomna. Vid detta möte valdes till ordförande för *Nerikes reformsällskap* överste Johan August Anckarsvärd på Karlslunds herrgård – yngre bror till greve C. A. Anckarsvärd – och bland övriga i styrelsen återfanns personer som godsägare Olof Gabriel Hedengren på Riseberga, assessor Nils Göran Dahlgren i Örebro, landskamreren Johan Fredrik Stenquist, prost

Johan Gustaf Askengren i Svennevad, ryttmästare Carl Reinhold Tersmeden på Medinge, bokhandlare Abraham Bohlin i Örebro och bergmästare Carl Oscar Troilius på Knutsberg i Nora. Ett större möte med uppåt 150 deltagare hölls den 29 april där man satte samman en petition om åtta paragrafer till »Stormäktigste, Allernådigste Konung«. Där förde man fram att representationen skulle grundas på »samfalta wal, utan hänseende till stånd eller klasser«. Valrätten skulle främst tillkomma varje myndig man som betalar skatt till staten. Valrätten skulle också utövas med enkel röst. Vidare skulle representationen utgöras av två avdelningar där den större skulle välja den andra. Petitionen var underskriven av över 600 personer när tre deputerade den 2 maj begav sig i väg på ångfartyget *Örebro* till Stockholm. Redan två dagar senare fick man överlämna petitionen till kungen.

Första reformmötet

Stockholms reformsällskap kom i januari 1849 med en uppmaning till alla reformsällskap i landsorten att sammanträda till överläggningar för att påskynda representationsfrågans avgörande men också att komma fram till ett gemensamt förslag. Uppmaningen ledde till att *Nerikes reformsällskap* höll en större sammankomst med ett 80-tal ledamöter den 29 januari där man beslutade att »förslagswis nämna Örebro, såsom en, i anseende till sitt centrala läge, lämplig samlingsplats.« Förslaget om att hålla en »reformriksdag« i Örebro togs väl emot i landet och en inbjudan gick ut till landets reformföreningar att sända deputerade till mötet som skulle hållas under sex dagar med början måndagen den 4 juni 1849. 34 deputerade från 27 av landets olika sällskap infann sig till det första allmänna reformmötet, som hölls på Societetshuset i Örebro. Till ordförande för mötet

valdes C. R. Tersmeden på Medinge. Diskussionerna var livliga men när man upplöste mötet fredagen den 9 juni hade man i alla fall kommit överens om att bilda en »Allmän Reformbestyrelse« med säte i Örebro samt anställa en huvudsekreterare som skulle utarbeta ett fullständigt förslag till en ny riksdagsordning.

I den allmänna bestyrelsen ingick endast personer från Örebro län: ovan omtalade C. R. Tersmeden, O. H. Hedengren, N. G. Dahlgren, J. G. Askengren samt förre talmanen i bondeståndet, bergsmannen Anders Ericsson i Östra Kärne, Karlskoga bergslag. Även suppleanterna kom från länet: bokhandlaren A. Bohlin, fältkamreraren Nils Fredrik Kalin på Hjärsta och förre riksdagsmannen och hemmansägaren Anders Persson i Essleboda (senare Kävesta) i Sköllersta socken. Trots att inga representanter deltagit från Stockholm valde bestyrelsen att föreslå S. A. Hedlund till posten som huvudsekreterare.

Hedlund bör ha anlänt till Örebro senare under sommaren eftersom tjänsten skulle tillträdas den 1 augusti och redan samma dag sammanträdde den nya bestyrelsen i Örebro. Sannolikt för att locka Hedlund till Örebro ingick även redaktörskapet för *Örebro Tidning*. Örebro hade vid denna tid två tidningar, dels den mer moderat liberala *Nerikes Allehanda* – grundad 1843 – med den gamle rektorn Otto Joel Gumælius som redaktör, och dels *Örebro Tidning* som börjat ges ut 1806 av Lindhska boktryckeriet där Abraham Bohlin blivit disponent 1845. Så snart Hedlund tagit över redaktörskapet blev tidningen ett aktivt språkrör för reformrörelsen i Örebro och i landet. Hedlund ville helst att den, som dittills bara utkommit varje onsdag och lördag, skulle bli en dagligt utgiven tidning såsom *Dagligt Allehanda* i Stockholm, men han fick nöja sig med att den från och med januari 1850 fick utkomma varje tisdag, torsdag och lördag.

Hedlund blir örebroare

Hedlund kom nu att bli örebroare för ett par år. Som tidningsredaktör fick han tillgång till två rum i Lindhska boktryckerigården nedanför kyrkan på Kyrkogatan och han blev därmed granne med bokhandlaren och förläggaren Abraham Bohlin. Under den varmare årstiden inredde han sin redaktionsbyrå i det lusthus som låg längst ned på gårdstomten vid Svartån och var delvis byggt ut över ån. Märkligt nog kom Hedlund dock aldrig att skriva sig på denna adress i Örebro.

Den nye och energiske redaktören kom nu att bli ett bekant ansikte i staden, i såväl politiska som kulturella kretsar, vilkas vägar ofta korsades på Societetshuset som låg nedanför det gamla rådhuset vid Stortorget.

På hösten 1849 arrangerades på Societetshuset flera så kallade *Aftongillen* under ledning av musikdirektören vid Livregementets husarkår, tysken Hermann Berens. Hedlund

På lantmätare N. F. V. Lagerholms vackra karta över Örebro från 1823 hittar man Lindhska boktryckerigården med tomtnumren 132–133. Längst ner på tomten vid Svartån ser man det kvadratiska lusthuset som redaktör Hedlund under sommarhalvåret inredde till redaktionsbyrå. Tomt 130 var prästgårdstomten och tomt 131 var klockarebostället. Det populära Societetshuset låg på tomt 164 alldeles bredvid det gamla rådhuset. Societetshuset hade ursprungligen uppförts 1796 av rådman P. A. Norstedt men övertagits 1815 av »Societets-Bolaget«. Innan staden fick en egen teaterbyggnad 1853 var det i Societetshuset som teater och baler bjöds, inte minst under Hindersmässomarknaden. De två första reformmötena i Örebro hölls också i detta hus. Huset blev lågornas rov vid den stora stadsbranden i mars 1854.

Den stora Lindhska boktryckerigården 1903. Den låg nedanför kyrkan med en tomt som sträckte sig ända ner till Svartån. Gården revs 1910 för att lämna plats för post- och telegrafverkets byggnad. Foto: Bernhard Hakelner, Örebro läns museum.

deltog aktivt då detta var något utöver det vanliga sällskapslivet i staden där »blott dans och kortspel ingå«. Vid den första sammankomsten den 28 oktober 1849 inledde Hedlund med en lång prolog varefter husarkårens hela »Musikkorps« föll in med Webers jubelouvertyr. Därefter spelade bland andra Berens flera violin- och pianostycken, men det blev också deklamerande av Elias Wilhelm Rudas komiska poem samt sång och dans under kvällen som slutade vid elvtiden.

Hedlund var även med när *Örebro bildningsförening* bildades den 15 september 1850 – givetvis i Börsummet på Societetshuset. Till ordförande valdes rektor O. J. Gumælius och Hedlund blev sekreterare. Den senare uttryckte i sitt föredrag under sammankomsten att föreningen hade »ett högre ändamål än blott utgöra ett tomt tidsfördrif; den har till ändamål, att vi alla inbördes skola upplysa hvarandra genom utbyte af åsikter i ämnen, som synes oss viktiga, inbördes uppmana och stärka hvarandra till verksamhet för hvad vi anse godt samt med hvarannan fröjdas uti ren och oskyldig glädje, öfver hvad som i ord, musik eller annan konst, kan

för oss uppenbara något skönt. Det sköna utgör nemligen det sannas och det godas sammanslutning och fulländning.«

Efter förebild från Stockholm tog Hedlund också initiativet till bildandet av *Örebro allmänna sjukhjälpförening* i slutet av maj 1850. Givetvis blev Hedlund föreningens sekreterare. Samtidigt var han även inblandad i skapandet av *Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Örebro* – också efter förebild från Stockholm men den i Örebro kom ändå att få sitt reglemente stadfast före den i Stockholm och blev därmed den första i sitt slag i landet. Även vid bildandet av den filantropiska *Örebro Fruntimmersförening* fanns redaktör Hedlund med, där han också blev föreningens sekreterare. Föreningen syftade till att ge medellösa och äldre kvinnor hjälp till självhjälp genom att förse dem med råvaror varav de sedan genom handarbete kunde förfärdiga alster som sedan såldes på auktion. Hedlund fick ofta även fungera som auktionsförrättare. Han menade att »blott den sjuke och vanføre« skulle erhålla almosor men att de andra »böra af nöden tvingas att förvärfva sitt uppehälle« så att

»barmhärtigheten icke må komma att missbrukas af personer, som vilja lägga den till ett hyende under sin lättja och håglöshet«.

Hedlund kom även att engageras vid stadens hantverksförenings så kallade aftonskola – som startats redan 1847 – där han på söndagarna undervisade under flera månader.

Andra reformmötet

Sommaren 1850 hamnade Örebro åter i fokus. Ett andra allmänt reformmöte var sammankallat till tisdagen den 18 juni. Även denna gång hölls mötet i stadens Societetshus. Denna gång deltog något fler deputerade och även från Stockholm, bland annat sysslingarna, boktryckaren Lars Johan Hierta och överstelöjtnanten Gustaf Hierta. Som ordförande vid mötet valdes bruksägaren Thore Petré på Hammarby bruk i Gästrikland. Efter sex dagars debatterande kom man fram till ett gemensamt förslag som innebar allmän, samfäll och lika rösträtt för alla svenska män över 21 år med undantag för värvat manskap och tjänstehjon. Den nya riksdagen skulle vara årlig och bestå av två avdelningar där »folktinget« skulle väljas för varje session genom indirekta val, och »landstinget« skulle väljas av folktinget med en tredjedel vid varje riksdags slut.

Mötet upplöstes klockan halv fyra på midsommaraftonen den 23 juni varefter en gemensam middag hölls. Firandet var dock inte till ända med det utan till kvällen var mötets medlemmar inbjudna till »en sexa på Skebäck« då man även gjorde en utflykt till »den vackra Holmen«. Vid Skebäcks hamn fanns vid denna tid ett populärt värdshus och den så kallade »Landshövdingens holme« är förstås den nuvarande Stora Holmen, där det då fanns en paviljong i den av landshövding Nils Gyldenstolpe år 1817 anlagda park. Både på »Holmen« och i »Skebäcks salong« tömdes skålar och vaxlades hjertliga

tal«. Givetvis deltog Hedlund i allt detta, som när han vid skålen till mötets ordförande, Thore Petré, deklamerade en i hast sammanskri-ven vers. Hedlund skriver i *Örebro Tidning* att sällskapet »åtskiljdes kl. omkring 1 på natten«.

Redan en dryg månad efter att reformmötets deputerade hade återvänt hemåt kom än fler mötesdeltagare till Örebro. Måndagen den 22 juli 1850 inleddes nämligen det femte allmänna svenska lantbruksmötet i den »allmänna samlingssalen« på Örebro slott. Vid detta möte deltog omkring 180 personer från hela landet, även om en stor andel kom från Örebro län. Flera deltagare hade även bevistat reformmötet eller var aktiva reformvänner. Som förste ordförande vid mötet satt överste August Anckarsvärd. Givetvis var det specifika jordbruksfrågor som främst dryftades på mötet men det förekom även frågor som vad en eventuell fullkomlig handelsfrihet skulle innebära och vad nytta de lägre lantbruksskolorna kunde leda till. Redaktör Hedlund var också deltagare på detta möte och han passade på att där ta upp frågan om »arbetsklassen och dess ställning«. Han dömer här ut den gamla »Patriarkalismen« som en försvunnen kulturperiod som nu skulle följas av »Broderskapets« där dess yttre form gestaltas av »den fria föreningen mellan arbetare, i associationen, som består deri, att de produktiva arbetena, så väl i staden som på landet, komma att drivas af sins emellan förenade, i arbete och afkastning delaktige arbetare.«

Under lantbruksmötet hölls en gemensam »middagsspisning för 100 à 130 personer« klockan 3 på eftermiddagen i Societetshuset mot en avgift om 1 riksdaler 24 skilling banco. Skebäcks värdshus annonserade också om middag och aftnar för lantbruksmötets deltagare under veckan, men fredagen den 26 juli var mötet över.

Hedlund lämnar Örebro

Redaktör Hedlunds tid i Örebro var nu snart också över. I juli 1851 blev han av L. J. Hierta hastigt erbjuden att ingå i redaktionen för *Aftonbladet* i Stockholm. Anledningen var att författaren och medarbetaren i tidningen, C. J. L. Almquist den 11 juni 1851 hastigt hade flytt Stockholm på grund av att han hade anklagats för att ha försökt förgifta den ökände ockraren, ryttmästaren J. J. von Scheven. Almquist skulle dessutom ha stulit skuldsedlar som utgjorde bevis på en skuld till von Scheven på sammanlagt 18 000 riksdaler. Flykten gick först med ångfartyget *Örebro* över Mälaren och Hjälmarén där han, enligt Hedlund, av en märklig slump sammanträffade med Hedlund i Skebäcks hamn. Almquist reste dock hastigt vidare mot Göteborg för att så småningom komma fram till USA där han sedan förblev till hösten 1865.

Tredje reformmötet

Hedlund blev dock inte kvar längre än ett knappt år på *Aftonbladet* i Stockholm. Från oktober 1852 övertog han redaktörskapet för *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* och Göteborg blev därefter hans hemort och arena för hans fortsatta gärning.

Ett kort mellanspel i Örebro kom dock redan på sommaren 1853 då det tredje allmänna reformmötet hölls på Karolinska skolan i Örebro. Antalet deltagare och representerade sällskap var dock betydligt mindre på detta möte, som dessutom bara pågick under en dag, måndagen den 27 juni. Ordförande under mötet var prostén J. G. Askengren. Hedlund var ombud för Göteborg men han var även mötets sekreterare.

Trots reformmötena dröjde det ytterligare ett drygt decennium innan någon representationsreform kunde genomföras. Den gamla medeltida ständsriksdagen blev nu, som en av de sista i Europa, ersatt av en tvåkammarriksdag enligt 1866 års riksdagsordning. Hedlund blev vald till riksdagsman i andra kammaren för Göteborgs och Bohus län 1867–1869, 1875–1876 och 1879–1883 samt i första kammaren 1875–1876 och 1886–1889. Men han verkar snart ha visat större engagemang för det kommunala politiska livet i Göteborg, där han var invald i stadsfullmäktige 1863–1891. Redaktörskapet för *Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning* behöll han till sin död vid 79 års ålder den 16 september 1900.

Håkan Henriksson

Skebäcks hamn fredagsaftonen den 19 juni 1846. Tuschlavering av prostén Johan Gustaf Schultz (1787–1874). Intill hamnen låg vid denna tid ett populärt värdshus med en tillhörande danspaviljong – senare ofta kallat Norensbergs värdshus. Foto: Arboga museum.

Örebro slott sett från »Översteleutnant Löwenborgs fönster«. Akvarell av Erik Westerling (1819–1857). Uppsala universitetsbibliotek.

Ur minnet

- Sven Adolf Hedlunds minnen från Örebrotiden 1849–1851

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning onsdagen den 22 maj 1895

I Örebro 1849–1851. Åtskilliga samhälls- inrättningar.

Hvad som förde den, som skrifver detta, till Örebro, var en omständighet, hvilken här till en början må omtalas.

I slutet av 1847 [eg. den 16 mars 1848] hölls ett möte med Stockholms reformsällskap, däri grefve Carl Henrik Anckarsvärd var ordförande, omgifven af styrelsens medlemmar, bland hvilka jag

minnes hr L. J. Hierta, grosshandlare Schartau och hofrättsrådet Pfeffer. Till mötet hade en stor samling människor infunnit sig, då representationsreformen ju då hörde till frågorna för dagen, och bland de närvarande minnes jag särskilt tvänne bekanta politiska skraddare, hrr Sven Trägård och Tiberg. Under öfverläggningen hemställde den förre, om icke också arbetarne skulle få rösträtt med vid den tillämnade reformen. Den frågan var då ännu ny, väckte ej häller synnerligt afseende, men besvarades af hr Fr. Schartau i ett för öfrigt ganska välvilligt tal,

därunder han påvisade, att »vi äro ju alla arbetare», ehuru på olika sätt. Detta yttrande uppkallade S. A. H., som därvid höll sitt första politiska tal, hvilket möttes af bifall och med ropet »fortsätt», när talaren fruktade, att han talat alltför länge. Vid sammankomstens slut uppsöktes han också af grefve Anckarsvärd och komplimenterades för sitt tal, hvilket Trägård också erinrade sig, då han flere år senare mötte Mauritz Rubenson i Chicago, där han, nu gammal vorden, framlefde sina sista dagar.

Detta mitt tal ledde också därtill, att jag i November 1848

blef anställd såsom sekreterare vid Stockholms reformsällskap och förde i denna egenskap mitt första protokoll under J. G. Richerts ordförandeskap. Därpå följde ytterligare befördran, om jag så får kalla det, nämligen till sekreterare hos »Allmänna Reformbestyrelsen», som fick sitt säte i Örebro, hvilken plats, numera ej alldeles lönlös, jag tillträdde den 1 Aug. 1849. Min vistelse i Örebro, hvilken var förbunden med många angenäma bekantskaper, varade intill Juli 1851, då jag, på anmodan af L. J. Hierta, inträdde i Aftonbladets redaktion efter det C. J. L. Almqvist så bedröfligt blottställt ej blott sig själf utan ock den tidning han tillhörde.

Med min plats såsom reformbestyrelsens sekreterare följde redaktionen av *Örebro Tidning*, som blifvit uppsatt af *Abr. Bohlin*, då chef för den Lindhska förlagsfirman. Med befattningen följde bostad i Lindhska huset, vägg i vägg med Bohlin, hvilkens umgänge beredde mig i allmänhet rätt stort behag.

Jämte dessa mina två rum hade jag till mitt förfogande ett nedanför trädgården, på pålar öfver Svartån byggt lusthus, där jag sommartiden hade min redaktionsbyrå och mottog de talrika besök, som egnades mig af både Örebrobor och resande vänner.

Min håg att grunda nyttiga samhällsinstitutioner, hvilken jag börjat sätta i värk i Stockholm och hvarmed jag fortsatt sedermera i Göteborg, fick jag också tillfredsställa i Örebro under de två år jag där vistades.

Jag nämner däribland omordnande af stadens söndagskola, som, tack vare den präktige hedersmannen Gumælius' tillmötesgående, fick sin bostad förflyttad till Karolinska läroverkets rymliga byggnad, och där Örebro tidnings redaktör personligen

undervisade under flere månader. – Härmed sammanhänge också den af samme redaktör, jämte hans gode vän, bleckslagarmästaren Sahlström, grundade *Bildningsföreningen*, så kallad efter de förut existerande s. k. »bildningscirklarna», af hvilka den stockholmska var grundad och leddes av den varmhjärtade Borg, i hvilken »cirkel» jag var under någon tid sekreterare. – I förening med kamreraren i Örebro enskilda bank, den sedermera olyckligt bekante Widestrand, utarbetades förslaget till en *Ränte- och kapitalförsäkringsanstalt*, hvilken, under Hushållningssällskapets hägn, fick sitt reglemente stadfäst före den stockholmska institutionen af samma namn, och således var den första i sitt slag uti vårt land. – Äfven en *Fruentimmersförening* inrättades med hjälp af isynnerhet två damer, assessorskan Dahlgren och m:lle Åstrand, där utropen vid de två auktioner, som förrättades å tillvärkade kvinliga arbeten uppdrogs åt samme tidningsredaktör, hvilken med sina muntra infall lyckades främja afsättningen.

Jämte mitt tidningsarbete, med därmed förenade litterära studier, idkade jag ett par månader *skomakeri*, hvarom jag torde hafva förut talat. Mästaren Forsström, hvilken jag för ett par tiotal år sedan återsåg, erbjöd sig att öfva mig i yrkets första skede i tillskärarummet; men jag föredrog att taga min plats bland gesällerna, hvilka togo saken ganska enkelt, i det de i mig icke sågo den boklärd magistern, utan den olärde lärlingen. Här fick jag också en särskild maning att skrifva rent svenskt språk, nämligen då hvar morgon »Örebro tidning» utkom och en af gesällerna läste henne högt för de öfver sina skostolar nedlutade kamraterna, och därvid endast med svårighet stafvade igenom de många utländska ord, hvaraf denna tidning, liksom

Hedda Dahlgren (1804–1886) var gift med assessorn Göran Dahlgren (1807–1876) som vid Hedlunds tid i Örebro var auditor vid Livregementets husarkår. Bägge var aktiva i Fruentimmersföreningen och Hedda var föreståndare och en av de drivande krafterna bakom stadens småbarnsskola. Foto: Örebro läns museum.

all vår litteratur vid denna tid, var svärligen belamrad. »Du skrifer för folket – ljöd det inom mig – men folket kan ej läsa hvad du skrifer». – Den osunda värkstaden, med dess jordgolf, som ädrog mig rheumatism tvang mig dock att afbryta mitt lärlingskap, oaktadt mästare Forsström förespeglade mig att efter ett år kunna blifva gesäll.

Mästare Forsström beredde mig en afton i Bildningsföreningen en rätt lustig öfverraskning.

Jag hade velat, att handtvärkarne skulle själfva där hålla ett och annat föredrag, rörande deras yrken, hvarmed de ju också finge tillfälle att visa, huru äfven de simplaste yrken innebure en *konst*, hvilken annat folk ganska sällan förstod att behörigen uppskatta. Till den ändan hade jag vidtalat vännen Sahlström och mästare Forsström att en kväll hålla hvar sitt föredrag, då jag, stående vid deras sida, ju kunde hjälpa dem med en och annan hviskning. Sahlström medförde till åskådningsmateriel sina lödbultar, sina bleckplåtar samt en och annan

färdig blecklåda. Föredraget gick rätt lyckligt. Han visade, huru instrumenten skulle användas, huru plåtarna skulle vikas och hoplödats o. s. v., och hade gjort sin sak så bra, att han rönt bifall af den ganska talrika församlingen. Jag gick från den estrad, där han hållit sitt föredrag, ned i salen och samtalade där med några af fruarna, då jag öfverraskades af ett högljudt skratt. – Hvad var det fråga om? – Jo, nu hade min förträfflige lärmästare Forsström varit framme utan att invänta min återkomst. Han hade, efter öfverenskommelse, medfört läder, både till sulor och öfverstycken, becktråd och läster, samt ett par färdiga stöflar. Hans föredrag var det kortast möjliga: »det här är läder, det här är becktråd, det här en läst, det här stöfveln.» Och detta korta, men föga värtaliga föredrag hade väckt skrattsalvorna.

I mina korta almanacksanteckningar från denna tid talas om ett sällskap »Thalias vänner», hvori skulle gifvits en pjes, kallad »Första mötet», till förmån för Fruntimmersföreningen, hvilket allt jag nu glömt bort. Men det minns jag, att vid samma tid aftalades, att man skulle gifva en annan pjes, hvilken fick namnet »Också ett första möte», hvaraf manuskriptet, nu uppletat, ligger under mina ögon. Den skrefs av mig med kupletter af *Tore Strömberg*, sedermera biskop i Strengnäs, författad och repeterad inom den korta tiden af en vecka. Den rörde sig omkring, det året förut hållna *Allmänna reformmötet*, hvarom jag i det följande torde få tala något. Ämnet var kollisionen mellan en aktad tenngjutare, hvilken, i egenskap af ifrig reformvän, förklarade högljudt: »Icke längre några stånd och klasser», därvid en främmande åhörare tog honom på orden. Denne var nämligen löjtnant, som älskade tenngjutarens (kannstöparens) dotter.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning lördagen den 25 maj 1895

I Örebro 1849–1851. II. Reformmötet 1850.

Efter det näst föregående årets allmänna reformmöte – också i Örebro – hade aftal träffats med professorn i historia vid Upsala universitet *O. Wingqvist* om uppgörande af ett förslag, på vissa af detta möte uppställda grunder, till de ändringar i vår nuvarande regeringsform och riksdagsordning, som skulle ligga till grund för det nu förestående mötets öfverläggningar. Då ännu den 12 Juni intet afhörts från professor *W.*, måste reformbestyrelsens sekreterare skyndsamt begifva sig af till Upsala. Han reste hela natten till den 13 och återvände den 14 med de då färdigtryckta arken samt med löfte af professorn att komma till Örebro vid mötets öppnande den 18 samma månad.

Denna dag hade också en rätt stor mängd reformvänner där infunnit sig, bland hvilka må särskilt erinras om hrr *L. J. Hierta*, *Gust. Hierta* (öfverstelöjtnanten) och majoren *G. M. Stjernsvärd* från Stockholms reformsällskap, *C. F. Ridderstad* från Östergötlands, kyrkoherden *medicinen* *d:r C. Bergman* från Kristianstads, *C. P. Sturzenbecker* från Helsingborgs, *Th. Petre* från Gefleborgs, *A. U. Montén* från Värmlands, *T. Hammaren* och *C. E. Lilja* från Göteborgs, *Fr. Sundler* från Elfsborgs läns, *Engström* från Kalmar (den originelle redaktören af »Barometern»), *f. talmannen Anders Eriksson* i Kärn m. fl.

Thore Petre valdes till mötets ordförande och ledde dess förhandlingar med kraft och oväld. Sekreteraren erhöll till biträde två skrifvare, och sekretariatet arbetade så raskt, att han, under mötets första dagar, kunde den ena dagens morgon justera den föregående dagens protokoll, innehållande

äfvén ett sammanfattat referat af de där afgifna yttrandena. Af mötets ordförande rönt han intryck, som mellan dem värkade flerårig tillgifvenhet. Han ser ännu för sina ögon den väldige *Petre*, som vid mötets avslutande förgäfvos sökte behärska sin sinnesrörelse. När han tackade prof. *Wingqvist*, öfverraskade han också sekreteraren med några hjärtliga ord, hvilka denne hade att i protokollet införa efter det honom af ordföranden gifna skriftliga konceptet. – Då den inledning, som skulle föregå mötesförslaget,*) upplästes af hr *L. J. Hierta* och bordlades till påföljande dag, fann sekreteraren den allt för torr, hvadan han under natten nedskref några slutord, hvilka han på morgonen bad att få uppläsa för ordföranden. Det skedde, och därunder undgick det ej uppläsaren, att den bak om hans rygg sittande *Petre* røjde samma rörelse som vid mötets avslutande. Hans utslag vardt: »de orden skola också in uti ingressen», och så skedde. (När man nu på äldre dagar, genomläser denna ingress, kan man ej annat än småle åt kontrasten mellan *L. J. Hiertas* sakrika och affärsmissiga framställning, hvori också framskymtar något af *O. O:s* (*Sturzenbeckers*) satyrdrag, och sekreterarens något känslolösa fraseologi.)

En del af mötesdeltagarna var ett antal af Örebro-män – så hette de länge – inbjudna på punschdrickning i det i onsdags omnämnda lusthuset ofvan Svartån. Där höllos naturligtvis varmhjärtade tal, därunder den gamle öfverstelöjtnanten *G. Hierta* föreslog allmän brorskål, hvilken tömdes och åtföljdes af de vid sådana tillfällen vanliga handslagen (*L. J. Hierta* fick den gången nog flere bröder än han önskat, ty han gillade ej, sade han en gång efteråt, kusinen »*G. Hiertas* ovana att föreslå brorskålar öfver lag».

Samtlige deltagare i mötet voro sista mötesdagens afton af Örebro borgerskap bjudne på supé å Ske-

bäckens restauration. (Skebäck var då Örebro stads hamnplats vid stranden af Hjälmarén) och där gick gladt och angenämt till, då trefnaden stördes af Ridderstad, kanske något påstruken, som, då han kom af sig under ett »högstämt» tal, icke aktade för rof att därför lägga skulden på de prosaiske borgarne, hvilka han kallade med det vanliga ohöfliga studentordet. Mötets sekreterare, som ju också hörde till desse prosaiske Örebromän, fann förklaringen vara en annan, nämligen att hr Ridderstads pegas flugit högre än vingarne kunde bära honom, något som gick den hetlefrade Ridderstad så till sinnes, att han nästa morgon sänkades i Örebro

Enligt mötets uppdrag var under näst påföljande dagar ett redaktionsutskott samlat i Lindhska huset vid ett stort bord i Abraham Bohlins rymliga salong. För dess efternölare, om ordet får begagnas, har assessor *Dahlgren* några år senare lämnat berättelse, hvarur må återgifvas följande:

»En varm och vacker Junidag 1850 voro de ledamöter af Allm. Reformmötet, som blifvit utsedde att närmare granska och i détaille redigera ett af professor Wingqvist på mötets begäran upprättadt förslag till regeringsform och vallag, samlade i Lindhska huset hos hr boktryckaren Bohlin. En del af ledamöterna i redaktionskomitén sutto och arbetade kring ett stort bord, uppfyllt af pappersluntor och författningar, belysta af en brännande sol. Några vandrade omkring. Därbland Hedlund, som bodde på stället och var iklädd en hvit nattrock af Vingåkersvadmal, Sturzenbecker, som hade kastat sig i en soffa, men understundom gick fram till en skrifpulp, som befans i ena ändan af salen, doktor Bergman och den som här upptecknat värserna och därtill fogade upplysningar, under tysta samtalgående fram och åter. Antecknaren förmärkte, att Sturzenbecker vid pulpeten skref hastigt något på ett papper, och då han i Sturzenbeckers liflighet och brådska anade något utströmmande genom pennan af hans kvickheter, framgick han och bemäktigade sig nedanstående ur O. O:s hand skakade värser, som för de närvarande upplästes och väckte stor muntherhet.»

Lusthuset vid Lindhska boktryckerigården fanns kvar till början av 1900-talet men hade förlorat sin ursprungliga funktion. Här är huset ihopbyggt med ett senare uppfört bryggghus. Foto: Sällskapet Gamla Örebro's fotosamling, ArkivCentrum Örebro län.

De af Dahlgren upptecknade värserna lyda sålunda:

En Redaktionskomité. af O. O.

I sommarprakt står Bergenschölds stad för Sveas bygder ett värkligt mönster, Solen skiner så varm och glad genom »Lindhska sterbhusets» fönster.

Kring pappersfyllda statsmanna-bord där sitta några riks-redaktörer, digra på tankar, fast njugga på ord, de oförvitliga reformatörer.

Winquist, tät som en masurstock (det är det bekanta Östgöta krutet) leder så väl »en détaille» som »en bloc» det hela arbetet oförtrutet.

Professorn släcker cigarren jämt Och svettas svåra i sommarsolen, men bra det går och skall lyckas bestämdt, rocken ligger där borta på stolen. –

Herr Hjerta, Gustaf, fyndigt förstår att leta i hundra brochurer och luntor, han känner det bäst, hvar haren går från gamla riksdagsutskott och juntor.

Han kryddar arbetet då och då med små anekdoter från »bakom scenen», då myser en skälm i hans ögonvrå, och ynglingen kittlar honom i benen.

Och O. O., hedningen, känd i nord, ligger i soffan utsträckt makligt, hans göra är, att »märka ord», äfven det i vår tid är hufvudsakligt.

Men Bohlin, han sitter med penna och sax, och paragrafer med munlack lappar, han samlar ihopa de spridda ax och plockar hvad Winquist i brådskan tappar.

På tungan han har månet halfgömdt ljud,

historier från hofvet, kojan och gatan, han *ville* prata, det vete Gud, men har icke tid, den arme satan.

Och Hedlund med signalen färdig står, Kunglig sektern i munkekåpa. Gläd dig, o Svea! reformen går, hur Engström och Dalman emot än knåpa.

Det var ej de enda värser Sturzenbecker skref under dessa minnesvärda mötesdagar. Ett annat poem skref han, då vi sutto midsommaraftonen på den s. k. »Landshöfdingens holme», och det rörde den gamle öfverstelöjtnant Hierta. Värserna torde hafva blifvit en gång förut meddelade i Hand.-tidn, men de tåla väl vid att läsas ännu en gång.

Och innan jag öfvergår till andra »Ur minnet» från min Örebro-tid, vill jag åter meddela detta Sturzenbeckers vackra kväde. Det lyder sålunda:

En midsommarskväll på »Holmen».

Vi voro tillsammans en aftonstund I det nordiskt fryntliga gröna, Några män af ett fast förbund Med varma syften på trofast grund, För framtidens sak, den herrliga, den sköna.

Där stod ibland oss *en grånande man Med ynglingens hopp i ögat.*
En friskare själ man sällan fann,
Sällan en kämpe så som han
Fast brokiga skiften öfver hans hjässa snögat.

»Hur underbart» – så föll hans tal –

Allt växer, slår ut i tiden!

Som telning jag sett denna midsommarsal
Af lind och björk, af hägg och al;
Det är som en dag blott vore se'n dess
förliden.»

»Och nu den redan sin hjässa opp
I mognad fågning höjer,
Och fåglarna sjunga på gren och i topp,
Men under i skuggan mång blomsterknopp
Doftar så skönt och vandrarens blick
förnöjer!»

Så är det. Det är det inres makt,
Det sannas; det är lagen.
Det ädla, hvars frö man redligt lagt,
Skall spira upp i styrka och prakt,
Hur solsken och storm än växla under
dagen.

O. O.

*) Örebromötets förslag omfattade ej blott ny riksdagsordning, med dithörande vallag, utan äfven en förbättrad uppställning av Regeringsformen med systematisk fördelning af dess innehåll. Riksdagsordningen föreslog upprättande af två kamrar, folkting och lagting, det senare valt af det förra, efter förebilden af det norska stortinget, men dock med den olikheten, att lagtingets ledamöter kunde väljas äfven utom »riksförsamlingen», såsom det svenska stortinget skulle heta. Man hade vid denna tid icke de landsting, som nu blifvit valkorporationer för första kamraren. – Folktinget skulle utses genom elektorer och bestå af 125 ledamöter, däraf från städerna 24. För både landsbygden och städernas val skulle folkmängden efter 1840 års folkräkning läggas till grund. Det torde intressera nutidens läsare att påminnas om, hvilka siffror denna folkräkning, som nu går 55 år till baka i tiden, visade för några af rikets folkrikaste städer. De voro, jämförda med nutidens, bland andra:

	då	nu
Stockholm	84 161	257 037
Göteborg		
(utom Majorna)	20 021	(m. M.) 108 801
Norrköping	12 829	34 114
Karlskrona	12 456	21 790
Malmö	10 203	50 970
Gefle	8 137	25 013
Helsingborg	3 211	21 214

Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning lördagen den 1 juni 1895

Från Örebrotiden. III. Sällskapslif.

Sällskapslifvet i den goda staden Örebro var under min vistelse där

delat i hufvudsakligen tvänne kretsar, den förnäma och den borgerliga. Inom den förra bildades medelpunkten af öfverstelöjtnant Holst, hvars söner jämte en måg voro officerare vid samma regemente som deras far en gång tillhört och hvars uniform han ännu bar, nämligen »Lifregementets husarer». Inom den borgerliga kretsen bildades medelpunkten af källarmästaren rådmän Ekström och hans tre döttrar. De båda kretsarne stodo till hvarandra i förhållande som olja och vatten, och det oakadt fru Holst, född Lindh, varit ungdomsbekant med fru Ekström.

Närmande sig den förra kretsen stodo officerarne vid Nerikes regemente, hvaribland voro bröderna Lemecke, söner till postmästaren öfverste Lemecke, löjtnanterna O. Falck och R. Abelin.

En tredje krets utgjordes af de civila ämbets- och tjänstemännen, att börja med landshöfdingen Bergenschöld, borgmästaren Boman, m. fl., till hvilka senare kom landskamrer Högström. Närmare Holstska kretsen stod auditören assessor Dahlgren samt Abraham Bohlin, chef för firman N. M. Lindh. I den förstnämndes gästfria hus, där hans glädtiga fru, en förträfflig husmoder, som älskade blommor och icke kände några svårigheter, samlades musici vid deras ej sällan återkommande besök, och där voro äfven musikdirektör Herman Behrens, ledare af Lifregementets husarers musik, en förträfflig och mångsidig både exekutör och kompositör, samt också Örebro tidnings redaktör och Allmänna Reformsällskapets sekreterare, gärna sedda gäster. Göran Dahlgren tillhörde också Örebro reformsällskap.

Till den civila ämbets- och tjänstemännakretsen bör också räknas skolan och kyrkan. Inom den förstnämnda stod främst den

högt aktade rektor O. J. Gumælius, bröderna Strömberg, Callmander, Virgin, m. m.; främst inom kyrkan stod Örebro kyrkoherde, teol. d:r Annerstedt. Underordnade voro komministern Wennerström och musikern Lewerth, sånglärare för Karolinska skolans ungdom.

Under 1850 gaf Herman Berens några soiréer eller »Gillen» i förening af musik, tablåer och dans, som voro mycket omtyckta. Ett par bland dem må här nämnas: »Mars och Venus», »Hebe», samt »Cassandra», som återgafs af en vacker flicka, mamsell Falk, hvilken sedermera stod modell för Fredrika Bremers »Hertha». Alla dessa utgjorde förträffliga illustrationer, i lefvande modell, till af Ö. T:s redaktör skrifna versifierade texter.

Någon riktig fart fingo dock ej dessa soiréer förr än påföljande året, då de inleddes med en egen domlig bjudning.

Såsom förut är omtalat, var sällskapslifvet i Örebro delat uti i synnerhet två kretsar, den förnäma och den borgerliga, hvilka väl ej stodo fiendtliga till hvarandra, men som »olja och vatten», d. v. s. svåra att föra samman. Bland dem, som tillhörde både, var dåvarande kronofogden, senare landtränmästaren Molin. Han hade åtnjutit gästfrihet hos båda och ville nu göra en bjudning för dem båda. – Men huru skulle det gå till? – För att få den frågan löst vände han sig till tre personer, som representerade tre »kretsar» – löjtnanten vid husarerna John Arsenius, som representerade målarekonsten, H. Behrens, representant för musiken, och Ö. T:s redaktör, som ju kunde betraktas som representant för värskonsten. Molin uppdrog åt dessa tre att göra sitt bästa, och så gick bjudningen af stapeln i Börsrummen.

Början, som var den svåraste, uppdrogs åt värsmakaren. Han

ordnade det så, att han fick damer af hvardera kretsen, på hvar sin sida. Och så framtog han en korg, hvori han gömde rara saker, hvilka han bad dem noga betrakta. Och det gjorde de så ifrigt, att de nära nog stötte hufvudena mot hvarandra. »Sen här, mina damer, här sen I ett fint grässtrå, det var på detta det hängde... etc.; här sen I en matta – det var på den drottning Elisabeth måste hålla sin älskare, då han blef alltför närgången; här ha'n I ett skinn, hvori X. ej kunnat förmås att hålla sig; här den toffel, hvarunder Eva ville hålla sin make Adam; här den sten, som föll från assessor Dahlgrens hjärta vid ett visst tillfälle, o.s.v. Och så började de båda elementen så småningom flyta samman, hvilket skedde vidare sedan man kommit i fart med

dansen. Här förekom för öfrigt värser, vaxkabinett m. m.

Fröken In de Betou hade kommit till Örebro och gaf där ett par konserter. Efter slutat af den första, som gafs den 22 febr., – bjödo stadens ungherrar på supé, hvilken några dagar senare efterföljdes af en bjudning af de gifva herrarne. Och därmed öppnades detta årets s. k. »Thorsdagssoiréer», hvilka af deltagare, som ännu lefva från den tiden, omtalas såsom de gladaste tillställningar, de upplefvat. Där togs fru Dahlgrens fyndighet starkt i anspråk. På den ena af dessa soiréer gafs Malmströms »Kejsar Julianus och Eremiten». Den förre återgafs af Johan Arsenius, den senare af S. A. H. Tältet, utanför hvilket dialogen ägde rum, var

sammanfogat af mina »Österländska», d.v.s. brokiga gardiner, och Julianus pansarskjorta var sammanfogad af stålgrå, till fjällformade linnelappar, allt fru D:s värk. – En annan gång gäfvo vi den scen ur Shakespeares Midsommarnattsdröm, där stadens handtvärfkare skulle, sitt höga herrskap till ära, gifva Pyramus och Tisbe. Prologen upplästes af undertecknad; men då han skulle presentera sina skådespelare, kunde han ej återhålla sitt högljudda skratt, när hans öga mötte Fredrik Lemcke, hvilken spelade lejonets rol och den ändan utrustat sig med ett fruktansvärdt gap af papp samt en lång kosvans hängande från skinnet. Muren, genom hvars springa de båda älskande hviskade, återgafs

Löjtnant John Arsenius teckning från lördagsaftonen den 26 januari 1850 när redaktör S. A. Hedlund skålar i vänners lag för den till Societetshuset nyligen anlände skalden Gunnar Wennerberg (1817–1901). Original i Uppsala universitetsbibliotek.

af landskamrer Högström, som var klädd i en med kalk och ler öfversmetad rock. Fröken Anckarsvärd från Karlslund, som var Hippolyte, hade åtagit sig att säga de få ord, som lagts i hennes mun, nämligen då hon ett stycke fram i pjesen skulle säga: »det var det dummaste tyg, jag någonsin hört.» Knappt hade hon sagt detta, förrän fru Dahlgren, som också satt ibland åskådarne, utropade: »det tycker jag också!»

En annan afton gaf man en pantomim, som visade en modistbod. Vid en disk sutto sju unga flickor, hvilka af föreståndarinnan uppmanades att hålla sig mycket hyggliga under hennes bortovaro. Men knappt var hon borta, förrän sju unga herrar inträdde och började svänga om med flickorna. Så hörde man ropet: »hon kommer åter.» Nu voro god råd dyra. Men utväg att rädda sig fann man på däri, att man satte de sju gästerna under disken, påklädde de till boden hörande mössorna och hattarne. Så inträdde frun, åtföljd af en fetlagd herre, och så dansade de en »pas de deux» tillsamman. Herrn var vår förut omtalade fryntlige och jovialiske auditor Törngren.

Till soiréerna hörde dels en blomsterutställning, ordnad af fru Dahlgren, som var varm vän af blommor, dels en tafveexposition, anordnad af John Arsenius. Dans och sång hörde till, och det var så roande, att de fyra herrar, som vanligen hafva sitt spelparti, oftast efter ett par robbertar läto korten ligga för att se på tillställningen.

Teatern var af enklaste slag; framför scenen, till hvilken ledde en eller två bakdörrar, sattes en ramp af ljus, och salongen bildades af bänk- och stolrader. När så påkallades, infördes, såsom dekoration, några gröna barrträd. Bristerna måste fyllas af åskådarnes fantasi, såsom det också sades i slutorden till dessa glada fester:

— — — I dessa träd du bör kulisser se.
En man bör ses i en och en annan kvinna,
I orden måste poesi du finna
Och allt som saknas skall du fylla i
Med rika bilder af din fantasi.
Gör hvad du kan, benägna publikum,
Skyll se'n dig själf, om du mig finner dum.

* * *

Något i samma väg var en kostymbal hos rådman Ekström. På den stora salens ena sida var ställd en låg estrad med några gröna träd. Vid förbigåendet uppträdde på estraden en gång Hektor och Andromache, hvilka, stannande en stund på sin upphöjda plats, deklamerade Schillers vackra dikt af samma namn. Ett annat par, som följde efter, var Frithiof och Ingeborg, till hvilken vexelsång Tegnér gifvit orden. Äfven H. T:s redaktör hade velat lämna bidrag till någon sådan tillställning. Han skref en farce, som kallades: »Danskonsten, eller Förtjänstens belöning», skådespel i en akt. »Scenen var en sal på kungliga slottet i Spanien, och personerna voro: kungen i Spanien, som satt på sin tron, jämte sin dotter prinsessan Matanzas de Gloria och hennes väninna fröken Elvira Alhambra di Rosinante marquis de Fautienne (altern. Saltimbanque) och brukspatron Berglund från Sverige; en dansmästare, hofstat, pager och följe. Handlingen bestod däri, att kungen lofvat sin dotter till äkta åt den, som bäst dansade den då rådande polkan. Där vann Berglund priset. Men prinsessan ville ej veta af honom; ty hon älskade den franske markisen. Båda parterna förtviflade; men Berglund kunde ej förmås att afstå från det pris han vunnit. Kungen vredgades och utropade i vredesmod till sin dotter: »Mitt val är gjordt, och du blir Berglunds maka. Han är ju järnpatron, och det är icke dåligt i detta arma land, som blott har guld och silfver.»

Situationen räddades af den i

hast inträdande franske dansmästaren, som upplyser konungen om, att nu är ej längre polkan på modet; »hon kommit i disgrace; man vågar knappast nämna henne i societén. Men polkan har en syster så skön som morgondaggens pärla, och lätt och luftig som den yngsta chariter — Polketta hennes namn.»

Nu måste proftet göras om. En ny dans börjar och i denna segrar markisen. Han vinner prinsessan och Berglund får nöja sig med hennes sällskapsfröken. Till sist sjunger dansmästaren:

»Då uppå himlens hvalf af tusen stjärnor dansas
Och jorden ringdans själf kring klara solen gör,
Och månen i sin tur sin dans kring jorden för,
Bör icke dansen då med diktens rosor kransas?»

Den skämtsamma pjesen vardt aldrig uppförd, men manuskriptet dväljes ännu i författarens ägo.

Till våra sällskapsnöjen hörde också att lösa lefvande charader (charades en action). Från en utflykt till Skebeck erinrar jag mig, huru vi, under kaffekalaset i restaurationen, anmodade den hygglige, alls icke »driftige» borgmästaren Bohman att ställa sig mellan några å golfvet nedlagda kuddar, höljda af gröna sjalar och böja sina knän upp och ned. »Hvad betyder det?» — Omöjligt att gissa. Ändtligen gafs lösningen: »Sippan bland tufvor nigande står.» — Borgmästaren blott myste; men den som ej tog skämtet så lätt var Herman Behrens broder Adolf. Han ställdes på fyra fötter i ett hörn af rummet, öfverhöljad med en uppletad gammal fårskinnspäls. Ett par personer låtsades leta och sågo honom ej. Hvad betydde det? Lösningen var: »det borttappade fåret». I den vid upptäckten väckta munterheten kunde A. Behrens icke instämma

Man förstod således att roa sig, hvilket ej är så lätt som mången tror, och man hade också roligt.

Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning lördagen den 8 juni 1895

Från Örebrotiden 1849–1851. Åtskilliga episoder.

Innan jag tager afsked af Örebro och min vistelse där, vill jag omtala en och annan episod från denna tid, upptagande dem under särskilda rubriker.

Två hästbytare.

En dag under Hindersmässan 1851 mötte jag på gatan tre dalkullor, af hvilka den ena grät och tjöt förfärligt. »Hvad gråter flickan för?» – »Jo hon har fått en falsk sedel för de 20 riksdaler, som hon velat skicka hem till sina föräldrar; det var hennes hela sparade belopp.» – Sedeln var ej falsk, den var nog äkta, men ej bättre för det, emedan den som utgifvit honom, den på vår tid mycket omtalade ryttmästaren Hammarsköld på Skultuna, afvikit till främmande land, här efterlämnande betydliga skulder.*) I alla fall gjorde det mig ondt om flickan. Örebro Enskilda Bank låg i min väg; jag sprang upp till dess kamrer – Widestrand – och föreslog honom att med mig dela dalkullans förlust, men den affären ville W. ej vara med om. Det fans då icke annan utväg än att söka få reda på den man, af hvilken flickan fått »sedeln», och det var hästbytaren (också kallad hästskojaren) *Rasmus*.

Vi vandrade ut till marknadsplatsen och hade knappt hunnit dit, förr än vi iakttog en man, som i raskt traf körde fram med sin släde; »det är», utropade kullan, »Rasmus.» – Vi häjdade honom och berättade flickans missöde, allt under det hon snyftade och tjöt. – Hennes målsman förklarade för honom, att han, Rasmus, var själv utan skuld; man kunde ej för tillfället säga, hvad

sedeln var värd, men nog var det synd om flickan. – Rasmus var betänksam, men slutligen tog han fram två tioriksdaler och räckte dem åt gråterskan. Då stötte en man bakom oss honom i ryggen: »Men nog borde du dock ha något för det?» – Rasmus tyckte så med. Då tog jag fram en 5-rikdalersedel och gaf den åt Rasmus, och så vore samtliga parterna belättna. Men de tre dalkullorna funno väl, att deras målsman också skulle ha något för sitt besvär. Det ville han ej ha, ty han hade fått en ersättning som mångfaldigt uppvägde besväret, nämligen den inre tillfredsställelsen, hvilken ännu lefver kvar i minnet vid tanken på den gråtande flickan och hennes fattiga föräldrar. Aldrig har en bortgifven femma skänkt honom större fägnad.

En annan hästbytare bodde i närheten af Mosås' exercished; han hette Lindberg och hade ett par vackra döttrar, till hvilka nog mer än en af hrr officerare hade godt öga, men vid hvilkas rykte ingen anmärkning häftade. Om denne Lindberg berättades under mycket gyckel bland annat följande:

Brukspatron v. Strokirch på Ölsboda kände hon väl. När därför Lindberg en dag kom upp till Ölsboda med ett antal hästar och bad att få tala med herr brukspatronen fick han det besked, att denne icke ville köpa någon häst. – »Men jag har ej håller någon häst att sälja; mitt ärende är att köpa en häst eller flere.» Det var ju en annan sak. Brukspatron S. hade en häst att aflåta; den förevisades och Lindberg betalade den med nöjaktigt pris. (Det var på samma sätt »husägaren» Strömbom en gång lurade den girige Roos af Hjälmsäter, såsom förut blifvit omtalat.) – Brukspatronen fann Lindberg vara bättre än sitt rykte, och när denne några månader senare åter-

kom, körande upp på gården med ett par sprakfålar, köpte brukspatronen den ene af dem. – Följande dag kom kusken och förtalde om den köpta hästen: »det är bestämt Pålle.» – »Hvad säger du? Pålle var ju grå, men denne är svart, Pålle var slö och slapp, men denne var full af eld.» – »Ja, men det är i allt fall vår gamle Pålle, ty han gick genast in i Pålles spilta.» – Kusken hade rätt; men Pålle hade blifvit skickligt öfvermalad och hade genom någon buteljöl blifvit satt i det rätta humöret.

Sannolikt var detta sista gången brukspatron v. Strokirch köpte någon häst af den listige hästbytaren.

Trefaldighetskällan.

På en vild hed, i närheten af Örebro, ligger en s. k. Trefaldighetskälla, hvars kännemärke är, att den rinner åt norr. Heden var på den tiden fylld af erratiska block, och månen lyste öfver näjden, då två män vandrade dit ut för att åskåda det skådespel, som, efter hvad man omtalat, därute skulle försiggå. Vi gingo till källan och sågo däri, på bottnen genom det klara vattnet, framskymta en och annan slant, som blifvit »offrad» i källan. En ström af folk följde snart efter oss, och vi klevvo upp på ett högt stenblock, därifrån ett underligt skådespel tedde sig. – Den stora, ödsliga heden belyst af fullmånen, med dess dagrar och skuggor, hvimlade af män och kvinnor hvilka framskredo som spöken. Alla samlade sig kring källan, bredvid hvilken innan kort uppstod en hvirflande dans. Allt ställde för betraktarens inbillningskraft den urgamla hedendomen; det fanns ej något spår af »trefaldighet» eller nutid, om icke möjligen ljuden eller missljuden af det modärna »dragspel», som hörde till dansen.

När åskådarna på stenblocket

återvände till staden, sågo de folkströmmen återvända, nu parvis man och kvinna, något som också sagts höra till denna offerkällas hemliga betydelse.

Ett oväntat möte.

På anmodan af vännen Heden-gren hade jag en dag, i medlet af sommaren 1851, infunnit mig vid Skebäcks hamnplats för att möta tvänne damer, som med den väntande vagnen skulle fara till Riseberga; det var hofsångaren Bergs fru med dotter. Den första jag mötte på ångbåtens däck var den sistnämnda. Nog hade jag hört talas om Helene Berg; men dock studsade jag vid anblicken af den 16-åriga ungmön, som, vacker som en dag, log vänligt mot den för henne obekante herre, om hvilken hon dock antagligen hört något talas. Efter henne följde hennes moder, hvilken i sin ungdom lärt varit betraktad som Stockholms första skönhets. Jag följde damerna till vagnen och återvände till ångbåten, af skäl som jag nu glömt.

Men där mötte ännu en öfver-raskning. »Ni här, hr regements-pastor? Nå, då får jag väl nöjet af edert besök?» – Det var den berömde författaren C. J. L. Almqvist. Han svarade med en motfråga: »Brukar man i Örebro tidning omtala, när något mera kända personer hitkomma?» – Det hade jag ej tänkt på förut, men gaf nu det besked, att det naturligtvis borde ske när en så märkvärdig personlighet besökte Örebro. »Nej, låt bli det», bad Almqvist; »jag vill öfverraska några bekanta i Bergslagen och ber er fördenskull ej omtala min färd.» – »Då vill jag tåga därmed, men med vilkor att ni vid eder återkomst hedrar mig med edert besök.»

Detta var min sista beröring med detta underliga snille. Om hans färd vidare till Göteborg, Halmstad och Helsingborg samt

öfver Sundet har jag en gång förut talat.

Två utflykter.

I Augusti 1849 fick jag en dag besök af Herrman Ekendal (seminarieföreståndare i Sträng-näs) och följde med honom till Bofors, där vi lågo öfver natten. Assessor Lagerhjelm var själf icke hemma; men det konverserades lifligt med hans hyggliga dött-rar. På »Holmarna» – en del af Bofors' park – kringströmmade af en skummande fors, skref jag min »En vattendroppes lefnad», till hvilken Herrman Behrens skref musik; stycket föredrogs sedermera på fröken Indebetun's konsert, och det fögnade mig ej litet, att min vän O. Hedengren, finsmakare i synnerhet i fråga om musik, uttryckte sin belåtenhet med författareskapet och komposi-tionen. – På hemresan från Bofors besöktes en prästgård, där vid ef-termiddagskaffet, då jag upplyfte mina ögon, stod framför mig med kaffebrickan en af de vackraste flickor, jag någonsin skådat, och mer än en gång funderade jag på att från Riseberga förnya besöket hos prosten Gellerstedt.

Innan vi återkommit till Örebro, var det slut med cigar-rerna. »Här ser du följderna af at icke hushålla» – anmärkte Eken-dal. Men utom den gemensamma cigarrbunden hade jag oförmärkt medfört en extrabundt. »Det har du rätt i – svarade jag – får jag nu bjuda dig en cigarr, sedan du hushållat så illa med vårt gemensamma kapital.» – Herrman Ekendal, som är väl värd att omtalas någon annan gång, var eljest en öfver-drifvet hushållsaktig prästman, hvilket blottställde honom ganska mycket under den tid han uppehöll sig i Göteborg året före sin död.

Ännu en utflykt gjorde jag under Örebrotiden, nämligen till löjtnant G. Lagerhjelm på Lanna-

fors i sällskap med John Arsenius. Vi lågo där öfver natten, och tidigt på morgonen gick jag ut och såg mig omkring. Mitt öga mötte en stor rödmålad byggnad, hvars mörka, sotiga väggar syntes mig misstänkta. »Hvad är detta för en byggnad?» Det visade sig vara hvad jag misstänkt – ett bränneri. Det var ett näringsfång, som jag länge afskytt, hvarför jag skyndade mig till Arsenius, som ännu lugnt hvilade på sin bädd, och utropade: »Vi måste resa strax; Lagerhjelm är brännvinsbränna-re.» Det tyckte Arsenius ej utgöra giltigt skäl för att lämna stället, och när L–m senare inträdde och förklarade saken, fick den hetsige brännerifienden lugna sig.

Den 24 Februari.

Min födelsedag har den något tve-tydiga äran att sammanfalla med 1848 års februarirevolution i Paris. Denna tillfällighet vållade mig den 24 Februari 1849 äran att se min bostad i Stockholm öfvervakad af polis, hvarom jag något år efteråt skämtsamt underrättades af dåvarande polismästaren. »Det rappor-terades till mig, sade han, att du den dagen hade så många besök, och då ansåg jag mig skyldig att taga reda på, hvad det var för slags folk.» – Han vardt ej så litet öfver-raskad, när han af mig fick veta, att det gällde alls icke årsdagen af den franska revolutionen, utan min egen födelsedag, på hvilken jag fögnades med besök af både herrar och damer, och där det alls icke var fråga om politik.

På ett mera politiskt sätt firades min födelsedag i Örebro 1851.

Jag satt i god ro hemma i min bostad, då bud kom från landskam-rer Högström, att jag skulle besöka honom. Då jag inträdde mötte mig en öfverraskning. Kring ett bord, å hvars midt stod en punschbål, suto fyra blusmän – eller kanske voro de flere – i hvilka jag kände igen en

läkare Langell och några officerare, bland hvilka två Lemckar och en Holst. John Arsenius hade dagen till ära författat en sång, hvori han erinrade om, hvad den 24 Februari haft på sitt samvete, då den »vrok en gammal konung från sin tron». I någon mån kunde denna ogärning dock anses försonad med hvad samma dag utträttat 21 år därförinnan. Det var en pik åt mig, hvilken jag dock kunde bära med jämnmod. (Minns du det, broder Arsenius, där du nu, också gammal vorden, dväljes i lärdomsstaden vid Fyrisån?)

Tvätte vakter.

Till kommunala åligganden i Örebro hörde att hålla vakt om nätterna för att slå alarm vid eldsutbrott äfvensom för att tillse, att stadens borgare släckte ljusen ordentligt. Uppdraget var just icke angenämt, men gaf upphof till mer än en lustig anekdot. Då underteknad en natt, i sällskap med Göran Dahlgren, vandrade från stadens ena ände till den andra, funno vi, under de timmar vandringen pågick, stadens innevånare liggande i ljuvfaste ro. Ljusen voro öfverallt ordentligt släckta; icke ens en katt syntes på gatan, och när vi mot morgonkvisten återvände till våra bäddar, kunde vi med visshet rapportera: »i Örebro råder lugn».

Ett annat nattvakande ägde rum, då koleran hemsökte vårt land, och då man i Örebro, för att skydda sig mot den otrefliga gästen, måste hålla vakt vid stadens tullar, natt som dag. En sådan natt hade åliggandet att deltaga i vaktgöringen drabbat också mig. Men det var långt behagligare än förutnämnda nattvandring. Vi voro nämligen nu fyra man högt, alltså just så många, som påkallades för ett parti whist. Kom någon bonde körande, så var det ju lätt att öppna bommen.

Frågan om kolerans natur såsom kantagiös, hvilken man kunde afhålla genom afsöndring, miasmatiske, hvilken icke kunde hindras på detta sätt, var på denna tid ganska omtvistad. Den senare åsikten förfäktades af med. d:r Levin, S. A. H:s forne gymnasiikamrat, och understöddes af »Örebro tidn.»; den förra meningens hylades af stadens borgare, hvilka, på en allmän rådstuga, där ordet fördes af landshöfdingen, justitiekanslär Bergenschöld, beslöto, att ingångarne till staden skulle stängas med bommar.

I sammanhang med koleran må här omtalas, hurusom den egenomliga förordningen var gällande i Örebro, att det icke var tillåtet att med brinnande cigarr passera en kort väg vid foten af Örebro slott från en gata till en motsatt. När koleran kom, borde ju cigarrökning ej längre vara förbjuden, men jag fick ändå plikta mina tio riksdaler för det jag öfverträdde förbudet i fråga om Örebro slott. I Stockholm ägde samma förbud rum i fråga om slottets borggård, hvilket förbud man dock kunde kringgå genom att gå den längre vägen mellan de borggården omgifvande pelargångarna. Konung Oskar I upphäfdde sent omsider förbudet, sedan han iakttagit det missbruk, som drefs af vaktposterna vid ut- och ingångarna. De hade uppgjort det knepet att släppa en man med cigarr in, men vid utgången antasta honom.

* * *

Jag kunde nog hafva ett och annat vidare att förtälja från min tvååriga vistelse i Örebro 1849–1851, men »sat prata bibere», det är pratat nog. De vänskapsband, jag där knutit, af hvilka endast ganska få ännu kvarleva, har jag bevarat i trogen och tacksam hägkomst.

*) På denna tid kunde vissa förmögnare egendomsägare utgifva anvisningar

på riksbanken i form af sedlar, hvilka banken inlöste vid anfordran. Hammarsköld var troligen den siste som innehade en sådan rättighet.

Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning lördagen den 9 februari 1895

»Den siste juvenalen»

Hindersmässans marknad vid slutet af Januari har af ålder varit en mycket betydelsefull händelse i Örebro samhällslif. Det var järnaffärer, som där mest drefvos, och där gällde det ofta att öfverlista hvarandra. Men det samma gällde också om åtskilliga andra affärer, som afhandlades vid samma tillfälle*^[1]). Antagligen förhandlades också affärer mellan herrar och damer, och därtill voro de stora balerna i societetshuset väl egnade, då dessa baler, vanligtvis två till antalet, samlat sig till stadens och de omgifvande egendomarernas unga och gamla af båda könen. I stadens ungdom intogo naturligtvis lifregementets husarers unge officerare, klädda i sina stiligaste uniformer, med den opraktiska dolman på ena axeln, första rummet. En och annan »civilist» af stadens borgerskap, klädd i den anskrämliga svarta fracken med den hvita halsduken, kunde dock äfven blanda sig i dansen. Och till desse hörde år 1850 »Örebro tidnings» redaktör, han som nu skrifver detta »ur minnet» från en långt aflägsen tid.

Sistnämnda år utmärktes Hindersmässan af ett ovanligt starkt snöfall; gator och torg voro, i synnerhet om kvällarna, nära nog ofarbara; fotgångarne voro belättna om de kunde skydda sig med höga bottforer. En sådan kväll var det, då en af vaktmästarne på den stora balen i societetshuset närmade sig till mig och anmälde, att där nere i ett af källarerummen satt en resande herre, som frågat efter mig.

Jag skyndade ned och mötte i ett af de trånga smärnummen min

Upsalakamrat och gode vän *Gunnar Wennerberg*, som nu var lektor i Skara och vunnit ett berömdt namn såsom *Gluntarnes* skald och tonsättare. Han var på väg till Stockholm.

Det var en kär öfverraskning. Ryktet om Wennerbergs ankomst spred sig snart också till den öfre våningen, och inom kort anlände den ene efter den andra af balens officerare, hvaraf några voro W:s bekanta från Vestergötland, såsom John Arsenius, Tom Adlercreutz m. fl. Andra kommo för att låta sig presenteras, och bland dom Olof Hedengren på Riseberga och den fryntlige, fetlagde auditören och vissångaren *Törngren*, som blef den ofvan nämnde »siste juvenalen».

Wennerberg befriades snart från sin päls och sina stora stöflar; de i synnerhet på denna tid outhärliga punschbuteljerna framsattes; hälsningsskålar och tal, sångarens toner ljödo. *Törngren* var i fäststämning, och hans muntra visor väckte, med eller utan instämmande i refrängen, högljudda skrattsalvor. Då reste sig Gunnar W. från sin stol, framträdde med imponerande åtbörder till *Törngren*, lade sin hand kraftigt på hand hufvud och utropade: »Jag dubbar dig till den siste juvenalen».

(Knappt hade jag nedskrifvit detta, förr än jag får läsa telegrammet, att den ene hufvudpersonen i »juvenalernas» muntra sällskap, som Wennerberg tillhörde under sin Upsalatid och inom hvilket hans berömda »gluntar» tillkommo – att »Glunten», d:r Beronius, af kamraterna gemenligen kallad *Bero*, afidit i Strengnäs, där hans död varit rätt länge väntad. Hans son »Gunnar» – tydligen så uppkallad efter »gluntens» vän Gunnar Wennerberg, har i en vackert skriven dödsannons bragt sin faders sista hälsning till hans vänner.)

Innan jag går vidare, måste jag omtala en händelse i fråga om

vänner *Törngren*, hvare jag kom att deltaga af oförstånd, och på ett sätt som jag visserligen ogillat, men vid vars erinran jag dock ej kunnat afhålla mig från att skratta. Det var ett lättsinnigt upptåg, men ej vållat af elakhet, utan snarare af välmening. (Har det omtalats förut, så torde läsaren benäget ursäktas att det nu upprepas.)

Han var ingen slösare, vännen *Törngren*, men auditörslönen var ganska knapp och några extrainkomster i juridisk praktik kunde han ej förvärfva i Örebro, om han än velat det. Men han var omtyckt af både män och kvinnor och omtalade från sina ting i Dalarna äfventyr, som dock hans samvete bragte till lycklig utgång. Vid ett Marstrandsbesök hade han gjort bekantskap med en ung fru L. W-n i Linköping, till hvilken han önskade att jag skulle skriva några värser, hvilket jag ock gjorde på baksidan af matsedeln vid den middag, hvartill han en gång bjöd poeten.*[2])

Emellertid var nog den gemtydliga auditören i behof af pengar och för att bereda honom någon hjälp i detta afseende ställde officerarne vid lifregementets husarer till något, hvare också redaktören af »Örebro tidning» kom att deltaga. Det är den händelse, som blivit nyss antydd.

Det skulle hållas en auktion å, bland annat, lägerhalm; troligen var det på Mosås exercisplats. *Törngren* borde erhålla leveransen, men där funnos också några näsvisa bönder, som ville hafva ett ord med i laget. För att utestänga dem bildades en krets omkring auktionsförrättarens bord af officerare och några andra vänner till *Törngren*, och så höll auktionsförrättarens klubba för dennes anbud. Efter auktionens slut samlades man i ett rum någonstädes i grannskapet, där den lycklige leverantören hälsade sina gynnare med ett par bålar och hälsades af dem tillbaka.

Icke var det så rätt gjordt, och allra minst hade en tidningsredaktör bort däri deltaga; men det var visst ej illa menadt, och vänskapen fick öfverskylla, om också ej rättfärdiga, upptåget.

Vi återvände till Gunnar Wennerberg. Efter det han dubbat *Törngren* till »den siste juvenalen», hade kvällen så framskridit, att balen en trappa upp nått sitt slut och gästerna aftropat. I den därmed ledigvordna societetssalen samlades då gästerna från det lilla rummet, där Wennerberg dvaldes, jämte en stor samling balherrar. Så sjöngos vidare gluntar – Wennerberg och grefve Axel Piper på Ängsö – och många droppar flötö åter ur punschbuteljerna. När man omsider måste gå hem och Wennerberg följdes till sin bostad genom de djupa snödrifvorna, var det mer än en, som var ganska ostadig på foten. Men roligt hade vi haft. Och den, som hörde Wennerberg själf sjunga sitt: »Ack i Arkadien» etc. – har sent kunna glömma det.

Snön fortfor att yra äfven följande dag och kanske ännu en; fästmiddagar gäfvos nog till de berömda »Gluntarnes» skalds ära, och när han afreste till Stockholm, hade han fått låna en täcksläde af Hedengren.

Han vistades i Stockholm ett par veckor och var där föremål för stor uppmärksamhet af både konung Oscar I med hans söner och af en hop annat godt folk, damer och herrar – ej minst de förra. När han återkom, följde jag med honom till Riseberga. Då han lyckönskades till den vunna populariteten, yttrade han, jag minnes det väl: »popularitet är en flyktig sak; men om jag kunnat bära den med jämnmod, skall jag också lätt trösta mig, då den försvunnit».

Den dagen har dock dröjt ganska länge; Gunnar Wennerberg har ock till sina »Gluntar» lagt mycket annat, som hugfäst hans namn.

Han återkom till Örebro påföl-

jande år 1851 och tog då in hos John Arsenius, som bodde i Lindhska huset, vägg i vägg med Abraham Bohlin och S. A. H. Af mina korta anteckningar från denna tid framgår, att det var den 7 Januari. Wennerberg, jämte hans blifvande värd John Arsenius och Axel Adlercreutz (sedermera justitiestatsminister) anlände slutligen kl. 10 på kvällen och möttes i Lindhska huset, utom andra af O. Hedengren, Holstarne och Tom Adlercreutz (alla vid Lifregementets husarer), Lemcharne (vid Nerikes reg:te), söner af d. v. postmästaren i Örebro, öfverste Lemche, samt ej att glömma »den siste juvenalen», som vid supén uppenbarade sig som herden Colinette.

Därmed är mitt minne af »den siste juvenalen» såsom sådan öfvergånget till glömska, men han lefde dock åter upp, om ock i annan gestalt, uti de samma år gifna soiréerna af Herrman Behrens, till hvilka jag vill, därest

omständigheterna det medgifva, återkomma en annan gång. Dessa soiréer kvarlefva nämligen icke blott i mitt eget, utan äfven i andra gamla Örebroborgs minne såsom idealet af ett sällskapslif.

Jag har sökt komma öfver något fotografi af broder Törngren, men förgäves. Ty vid den här omtalade tiden fanns väl ej någon fotograf i Örebro.

För hvar och en som känt honom står dock hans bild, med de goda ögonen, det vänliga leendet och den voluminösa kroppen, helt lefvande. Och hade jag egt tecknarens konst, skulle jag kunnat återgifva hans bild också med ritstiftet »ur minnet».

*[1] Såsom en anekdot – karaktäriserande i allt fall – må anföras ord, som på en af 1850-talets hindermässor två mäktiga herrar uttalade på hvarandras rygg, den rike brukspatronen Wedberg i Nora och den myndige brukspatron Selim Heykensköld. »Nu har jag lurat Wedberg», sade den senare. »Jag af-

talade med honom ett utbyte af hafre med sill, men hafren är bara strösåd».

Wedberg åter gick på sitt håll, gnugande händerna och myste: »Nu har jag lurat Selim Heykensköld; jag utbytte med honom sill mot hafre, men sillen är till god del skämd».

Det hörde till *den* tidens, den gamla *goda* tidens, köpmansmoral.

*[2] Jag har sedermera bland gamla papper återfunnit å matsedelns baksida skrifna rader, bland hvilka, tarfliga som de eljest voro, jag torde kunna återgifva följande, som innehålla en i Törngrens namn gjord teckning af honom själf.

— — —
Af tid och rum jag är en smula bunden.
– Ni vet det väl – jag rubbas ej så lätt.
Min kända stadighet är därtill grunden;
I stället dock jag skickar mitt porträtt.
Jag hoppas dock, att Ni det fattar rätt.

»En diger fru», en fru på högsta modet,
Min hållning synes något stolt och rak;
Så stält jag synes – skulle man väl tro det?
– Jag är i grunden likväl ganska spak.
Och halkar lätt, ehuru väl med smak.

— — —
Törngren skall hafva i Marstrand spelat
den digra frun i Tegnér's »Halkan».

Löjtnant John Arsenius teckning från »Carlsbalen» eller »assembléen» i Örebro Societetshus »Dans-sal» måndagen den 28 januari 1850 där skalden Gunnar Wennerberg (1817–1901) står i allas blickfång när han framför bland annat »Jätten» och »Per Svinaherde». Till höger om honom sitter musikdirektören Hermann Berens (1826–1880) vid fortepianot, och till höger om Berens sitter tecknaren Arsenius själf. Den andre mannen från vänster är godsägaren Olof Hedengren (1812–1870). Den korpulente mannen som sitter till höger är den av Hedlund omskrivne »fetlagde auditören och vissångaren» Robert Törngren (1803–1862). Redaktör S. A. Hedlund står bakom Törngren, synbarligen i diskussion med löjtnant Hjalmar Holst (1825–1893) från Livregementets husarkår. Original i Uppsala universitetsbibliotek.

John Arsenius många teckningar ger intressanta tidsbilder från Örebro med omnejd vid 1800-talets mitt. Denna teckning från 1845 har han namngett »Torgdag i Örebro, eller Lagerhjelm Fiskhandlare«. Original i Krigsarkivet.

Offentliga föreläsningar på ArkivCentrum våren 2025

Onsdagen den 22 januari klockan 18.30

Jägmästaren och VD:n **Erik Petré** från Sveriges Häradsallmäningsförbund föreläser om Sveriges 60 häradsallmänningar som ofta har rötter i medeltiden. *Samarrangemang med Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län.*

Tisdagen den 28 januari klockan 18.30

Visningsansvariga arkeologen **Elvira Landh** från Uppåkra Arkeologiska Center föreläser under rubriken »Uppåkra – maktens centrum under järnåldern«. *Samarrangemang med Föreningen Arkeologi och Historia i Örebro län.*

Måndagen den 17 februari klockan 18.30

Antikvarie **Mia Geijer** från Länsstyrelsen och bebyggelseantikvarie **Julia Larsson** från Örebro läns museum berättar om det 50-årsjubilerande byggnadsvårdsåret och vad som har hänt sedan 1975 och vad som händer under 2025. *Samarrangemang med Föreningen Arkeologi och Historia i Örebro län.*

Torsdagen den 20 februari klockan 18.30

Geologen **John Tarkkanen** föreläser under rubriken »Hotet mot våra gruvmiljöer«. *Samarrangemang med Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län.*

Onsdagen den 5 mars klockan 18.30

I samband med Lokalhistoriska sällskapets årsmöte föreläser professor **Thomas Barow** från Örebro universitet under rubriken »Bengt Nirje – den okände och samtidigt världsberömde örebroaren«. *Samarrangemang med Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län.*

Måndagen den 17 mars klockan 18.30

Arkeologen **Kent Andersson** återkommer ännu en gång till ArkivCentrum och föreläser nu under rubriken »Norden i skuggan av det romerska riket«. *Samarrangemang med Föreningen Arkeologi och Historia i Örebro län.*

Måndagen den 7 april klockan 18.30

Runologen **Magnus Källström** föreläser under rubriken »Ätten är värst« där han spårar släktförhållanden med hjälp av runinskrifter. *Samarrangemang med Föreningen Arkeologi och Historia i Örebro län.*

Torsdagen den 8 maj klockan 18.30

Bebyggelseantikvarien **Lars Karlsson Liljas** från Örebro läns museum föreläser om Mosås stationshus som till stor del är byggt med material från regionen – kalksten från Yxhult och takskeer från Grythyttan. *Samarrangemang med Lokalhistoriska sällskapet i Örebro län.*

(fler arrangemang kan tillkomma – håll utkik på arkivcentrum.se för aktuell information)

Gratis entré!